

Breivik og den høyreekstreme fare

(Trykt i avisen Dagen den 10. 02. 2014)

Det har vært mye kritikk av offentlige instanser i kjølvannet av terroren 22. Juli 2011. Kritikk mot en administrasjon som ikke i tide hadde somlet seg til å få satt opp porter rundt regjeringsbygget. Kritikk av et politi som på grunn av sviktende kommunikasjon brukte alt for lang tid til å komme til Utøya. Kritikk av en domstol som i første omgang kunne tenkes å ville erklære Behring Breivik som så sjuk at han ikke var tilregnelig og derfor ikke kunne få staffes.

Det finnes likevel ei gruppering som har unngått å komme i et kritisk søkelys, og det er den grupperinga som i stor grad har stått bak kritikken. Her tenkes det ikke minst på etablerte fortolkere i media og kulturliv.

Breivik har særlig fra dette holdet blitt vekselvis omtalt som høyreradikal, høyreekstrem eller som fascist. Det er likevel ikke variasjonen i ordbruk som det i første rekke er grunn til å sette under debatt. De fleste synes enige om at Breivik er eksempel på en viss type høyreekstremisme.

Spørsmålet reiser seg så om høyreekstremisme generelt sett er en utbredt fare, i vårt samfunn, i vår tid og blant etniske nordmenn, eller om de angitte faresignalene er uttrykk for fortolkeres ønsker å komme mer på banen, for å igjen å kunne dominere debatten slik de gjorde det på 1980- og 90-tallet.

Den gang ble rasisme-kortet regelmessig trukket fram for å karakterisere motdebattanter som hadde meninger som falt utenfor det "politisk korrekte", for eksempel i innvandringsdebatten.

Taktikken, for en taktikk var det, gikk ut på å skremme folk med avvikende synsmåter fra å gi uttrykk for sine synsmåter, ettersom de da kunne risikere å bli kalt for rasister, med alt hva det ordet dro med seg av assosiasjoner.

I senere tid har rasisme-spøkelset mistet mye av sin avskrekkende funksjon. Talspersoner med avvikende og kanskje ikke-liberale argumenter har i større grad våget seg ut på offentlig arenaer og bidratt til at debatten er blitt mer nyansert. Samtidig har den gamle fortolkningseliten kommet på defensiven. Ved å framstille Behring Breivik som representant for en utbredt og farlig høyreekstremisme, kunne enkelte se muligheten til å aktualisere gamle problemstillinger, for igjen å få lagt premissene for en ideologisk dominans.

Vi kunne begynne med å spørre i hvilken grad nazisme og fascisme i vårt land i dag er en reell fare, og om Breiviks terror kan tilordnes en slik ideologi. Flere trekk ved hans såkalte manifest kunne umiddelbart tale for en diagnose i den retning. Likevel er det flere trekk som ikke passer inn i fascistisk tankegods. En av dem som har tatt avstand fra denne type ideologisk tilordning, er tidligere direktør for Holocaust-senteret på Bygdøy, historieprofessor Odd Bjørn Fure.

I et intervju med Ulf Andenæs i Aftenposten for 1. 2. 2012 uttalte Fure: *"Breivik plasserer seg innenfor en internasjonal strømning som er fundamentalt ny og fremmedartet, i den grad at vi ikke har begreper til å fange den inn. Det er lett å ty til gamle termer på nye hendelser og snakke ukvalifisert om høyreekstremisme og fascisme, spesielt opptatt av det nasjonale."*

.

Det finnes flere grunner til å være kritisk til oppfordringene om å se på 22. Juli som et grunnlag for å være spesielt på vakt mot høyreekstremisme blant etniske nordmenn. Et motargument mot en tolkning i slik retning kan vi lese ut av en statistikk fra EUROPOL. I EU-oversikten Te-Sat fra 2010 kan vi lese at for årene 2007, 2008, 2009 var de fleste arrestasjoner for terror separatister og islamister, flere av dem kunne gjerne kalles høyreekstremer. Fra regnet disse var 105 av terroristene registrert som venstreside radikale og 66 som høyreside radikale.

Norge har falt ned på "riktig side" i alle store europeiske konfliktene i løpet av de siste to hundre år. Nazismen fikk minimal oppslutning i vårt land. Dette kunne tolket som uttrykk for en realitetsorientert kultur og for politisk klokskap. En slik kultur kan føre til imponerende moralske manifesteringer, som vi så eksempler på i dagene etter terroren, da statsministeren talte til folkehavet på Rådhusplassen og uttalte at hat aldri kunne drepe et helt folk. - Men, det kan også føre til oppfatninger om at moral kan erstatte ubehagelige og anstrengende analyser. Et begrenset norsk fortolkningsrepertoar fører lett til moralistiske holdninger på innviklede spørsmål.

Dette leder over i spørsmålet om følgene av innvandringa, i det omfanget vi ser i dag, kan besvares i moralistiske termer. Andre temaer gjelder oppløsningen av tradisjonelle familieformer, som ikke bare kan forklare moralistisk som et spørsmål om kvinnefrigjøring. Og det gjelder vårt forhold til personlig frihet som knapt kan forsvares med moralistiske prinsipper, enten det dreier seg om vårt forhold til samfunnets etiske grenser eller vårt forhold til naturens økologiske grenser.

Vi står i vår tid overfor store utfordringer som ikke minst angår livsforholdene til våre etterkommere. Her bør alle som har noe å bidra med få komme til orde, uten å risikere å bli stemplet med ord som kan assosieres med høyreekstremisme.

Sigurd Skirbekk

Professor emeritus i sosiolog, UiO.

Forfatter av 14 bøker, bl.a. *Motforestillinger* som kom ut i 2012

.